

DRUMUL CĂTRE REGĂSIRE: O CĂLĂTORIE PRIN PAGINILE ROMANULUI *PONEI* DE R.J. PALACIO

Ana OSTAȘEVSCHI-URECHE,
șef sector, Biblioteca „Ovidius”

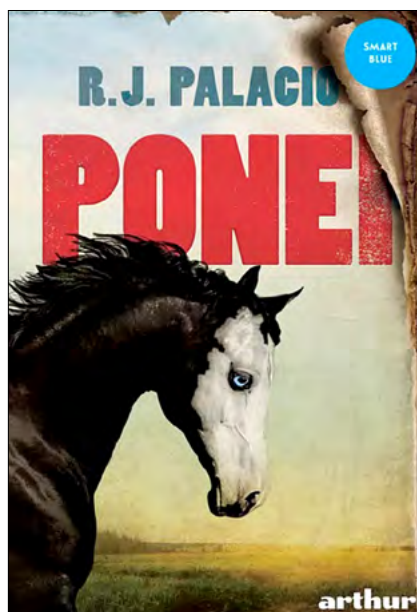
Un bibliotecar e mereu pus în situația de a căuta o carte la raft cu cotor galben, roșu sau albastru. Dacă un singur indiciu nu e suficient, unii cititori generoși adaugă „e de la Arthur”.

Atunci, în mintea bibliotecarului se aprinde o luminiță: „La Arthur, cărțile inteligente sunt întotdeauna albastre”. Dacă unii cititori, descurcăreți de fire, îți mai șoptesc un indiciu, precum „Minunea”, ești salvat. Volens-nolens autorul e R.J. Palacio, căci *Minunea* a înconjurat lumea, devenind bestseller, Cartea Anului 2015 la Biblioteca „Octavian Goga” Cluj și cartea anului 2023 la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”. Grație parteneriatului dintre aceste două biblioteci, ne bucurăm de Concursul „Bătălia cărților”, ajuns la ediția a XI-a.

Cartea *Ponei* de R.J. Palacio, selectată pentru categoria de vârstă 13-15 ani, aduce în fața cititorilor călătoria epică a unui băiețel de 12 ani prin America anilor 1860, la scurt timp după Războiul

de Secesiune. Dintr-o scoarță în alta, veți descoperi în cele 313 pagini povestea unui băiețel cu neliniști firești vârstei sale, pe de o parte, și, pe de alta, curiosul și curajosul Silas Bird, gata de orice provocare alături de Ponei, un căluț misterios cu fața albă ca osul, care nu s-a învrednicit de un alt nume decât Ponei.

Ne bucurăm să citim cartea în limba română, datorită traducerii din engleză de Iulia Arsintescu. Volumul este structurat în 11 părți și se deschide cu o ilustrată a personajelor, urmată de un mesaj introductiv care pregătește cititorul pentru lectura primelor cinci capitole.

De exemplu, Capitolul I debutează cu un citat semnificativ din *Peripețiile lui Telemah* (1699) de François Fénelon: „Ca să-l caut, am părăsit Itaca”. Este o alegere deloc întâmplătoare, întrucât, la un moment dat, personajul principal, Silas, se identifică profund cu Telemah, fiul lui Ulise, pornit în căutarea tatălui său. Aceste detalii reflectă și o parte din biografia autoarei, R.J. Palacio, care s-a afirmat în domeniul ilustrației înainte de a deveni scriitoare. Totodată, ele introduc cititorul într-o poveste despre supraviețuire, curaj și maturizare, desfășurată în ținutul Vestului Sălbatic american. Cartea se înscrie, deci, în categoria genului „western” – o formă de ficțiune axată pe aventuri plasate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primii ani ai secolului al XX-lea, în această lume adesea neîmblânzită. În această atmosferă se derulează și povestea lui Silas, care începe dramatic, într-o noapte în care este trezit de apariția a trei călăreți amenințători ce îl constrâng pe tatăl său să-i urmeze.

Ghidat de dorința arzătoare de a-și regăsi tatăl, de speranța că îl poate ajuta și de apariția unui ponei misterios în fața colibei – parcă un semn că trebuie să pornească la drum – Silas își începe propria călătorie, una cu încercări, teamă și descoperire de sine.

Înainte de a învinge fricile alături de Silas, trebuie să dezvăluim cititorilor că pentru el Pa, adică Martin Bird, cizmarul pasionat de fotografie din Boneville, însemna totul, căci nu mai avea pe nimeni. Deși era orfan de mamă de la naștere, avea un dar neordinar de a nu fi singur, avându-l ca prieten din copilărie pe Mittenwool, un spirit cu care a crescut alături: „Pa îl consideră prieten imaginar sau ceva asemănător, dar eu știu că nu-i asta. Mittenwool e la fel de real ca scaunul pe care stă, ca locuința în care trăim, ca Argos, câinele”.

Drumul pe care îl are de făcut personajul principal e unul anevoios, care trece prin locuri pe care anterior Silas le evita, iar acum dacă ar fi trebuit să le numească pe hartă, cu siguranță le-ar zice: „Câmpiile uitate de Dumnezeu”. Pe parcurs, el își înfruntă temerile și dezvăluie secretele trecutului său, oferind cititorului posibilitatea de a explora misterele insondabile (de nepătruns) ale lumii din jurul său. Astfel, aflăm că Pa era un geniu și această caracteristică o oferea nu doar Silas, care era martorul la toate invențiile, ci și lumea din Boneville, care se bucurau să poarte cizmele cu sertărel în toc și să admire ferotipurile colorate: „«Taică-tu e un geniu!» Clienții mulțumiți mi-au spus asta de-atât de multe ori de-a lungul anilor, încât le-am pierdut socoteala”.

De fapt, R.J. Palacio conturează prin figura lui Martin Bird un omagiu adus tuturor geniilor uitate – acele minți strălucite care nu au ajuns în paginile istoriei, fie din lipsă de curaj, fie din lipsa unor oportunități reale. Această idee este exprimată direct prin reflecția lui Silas: „După toate regulile, Pa ar fi trebuit să fie Isaac Newton al acestor vremuri. Galileo! Arhimede! Dar când te naști sărac și rămâi singur de la zece ani, lumea se închide înaintea ta”. Autoarea întărește această idee și în Nota de la finalul volumului, unde scrie: „Martin reprezintă oamenii foarte numeroși în lume ale căror reușite s-au pierdut în curgerea istoriei. Există multe genii necunoscute ca el; tatăl meu a fost și el unul”.

Analogia cu alte opere literare este una dintre trăsăturile definitorii ale romanului *Ponei*. Silas se identifică, într-un moment de reflecție și dialog cu șeriful Farmer, cu Telemah, fiul lui Ulise din *Aventurile lui Telemah* de François Fénelon: „Cred că mi se pare că seamănă cu mine care-l caut pe tata. [...] Iar Telemah a fost însoțit în aventurile lui de un bărbat pe nume Mentor, care cam seamănă cu tine, nu crezi? Mă gândesc la felul cum mă înveți tu despre pădure, cum să fac focul și alte lucruri legate de natură”. Acest fir mitologic, al copilului pornit în căutarea tatălui, adăugă textului greutate simbolică și universalitate.

Trecerea ireversibilă a timpului persistă și în analogia cu piesa *Iona* de Marin Sorescu, unde izolarea, introspecția și sentimentul de plutire într-un spațiu atemporal sunt teme centrale. Silas, aflat în mijlocul pădurii, reflectează: „Am ajuns să înțeleg că timpul e ca lumina pestriță din pădure. Vine și pleacă. Se ascunde și strălucește. Și în tot timpul ăsta noi doar gonim prin el”. Această viziune poetică, dar lucidă, rezonază cu spațiul interior al lui Iona, prins în burta balenei – un loc de izolare, dar și de revelație. Silas se simte „ca Iona în balena lui cea puternică, desprins de lume, cu copacii crescând în jurul meu ca niște coaste uriașe și cu Ponei pe post de bărcuță legănată de mare”. Această imagine conturează o atmosferă de suspendare temporală, în care copilul, la fel ca personajul lui Sorescu, este forțat să-și înfrunte fricile, să caute sensul și să se reinventeze pentru a merge mai departe.

Romanul poate fi împărțit simbolic în două planuri distincte: „Copilul Silas Bird”, cu universul său interior, visător și uneori banal și „Lumea realistă a regăsirilor”, în care se impun provocările maturizării și confruntarea cu adevărul. Este, de asemenea, o carte potrivită pentru cititorii pasionați de știință – în special astronomie,

fotografie și chimie. Limbajul tehnic și pasiunea tatălui pentru științele exacte sunt transpuse autentic în pasaje precum acesta: „Întâi de toate, ai nevoie de un telescop mare, de cel puțin doi metri. [...] Sticla trebuie șlefuită, acoperită cu nitrat de argint și amoniac, poate chiar și niște potasă. Și lactoză”. Aceste explicații nu doar familiarizează cititorii, dar și conturează ingeniozitatea lui Martin Bird.

În același timp, *Ponei* este și o resursă valoroasă pentru părinți și educatori. Cartea ilustrează rolul patern în formarea caracterului copilului, precum și responsabilitatea afectivă de a-l însoți și proteja, indiferent de greșelile acestuia. Un episod semnificativ este cel în care Silas sparge din greșeală placa de sticlă cu imaginea lunii pentru concurs, pentru a cărei fotografie se pregătiseră împreună luni întregi: „Pa mă așezase pe marginea mesei și îmi scosese meticuloș bucățelele de sticlă din picioare. [...] Îmi șoptise vorbe liniștitoare și-mi curăța cu iod stropii de sânge”. Este o scenă ce marchează iubirea necondiționată a unui tată către fiul său, întărită de cuvintele sale: „Niciodată n-a fost vorba cu adevărat despre expoziție sau despre bani, da? Contează ce-am reușit să facem, Silas. Am fotografiat luna. Asta-i tot ce contează, fiule. Că am reușit s-o facem”.

De altfel, această grijă și iubire profundă sunt prezente încă de la prima pagină a romanului, care debutează cu o știre din *Curierul de Boneville*, datată cu 27 aprilie 1858. Se relatează aici despre un băiat de vreo zece ani care, pe timpul unei furtuni, s-a adăpostit sub un stejar mare, cu doar câteva clipe înainte ca acesta să fie lovit de fulger. Lovitura l-a trântit la pământ ca mort, însă „istețul lui tată, care asistasă la întâmplare, a reușit să-l aducă la viață cu ajutorul foalelor de la un cămin. [...] O amintire specială: pe spate i-a rămas imprimată imaginea copacului!” Acest „dagherotip prin fulger” este descris ca una dintre curiozitățile științifice ale vremii și capătă o valoare simbolică în roman: o pecete a destinului și o dovadă vie a iubirii și protecției părintești.

În aceeași ordine de idei, *Ponei* este și o carte despre motivație și curaj. Ori de câte ori obosea, micul călător era ghidat de credința că fiecare semn din natură – o crenguță ruptă sau o urmă abia vizibilă – îl aduce mai aproape de tatăl său: „Poate că Pa a călcat pe aici!”, ori „Ești aici cu un scop, Silas!”.

Un personaj cheie care îl ghidează pe Silas Bird în căutarea tatălui său e șeriful Farmer. Descriș ca un om în vârstă și morocănos, șeriful Farmer este inițial reticent în a-l lăsa pe Silas să-l însoțească

în călătoria sa periculoasă, care viza același grup de călăreți care l-au silit pe tatăl său să-i urmeze. Cu toate acestea, pe măsură ce povestea evoluează, el devine un aliat de încredere, oferindu-i lui Silas sprijin și îndrumare în momentele dificile. Deși la început pare distant și rezervat, șeriful Farmer dezvăluie treptat o latură protectoare și empatică, demonstrându-și devotamentul față de justiție și bunăstarea celor din jur.

Darul lui Silas de-a vedea spiritele îl marchează foarte mult în timp ce traversează acea parte de pădure pe care șeriful o numea „mlaștina”, acel loc plin de groază unde răsunau voci dintr-o altă epocă. Micul călător pentru a se îmbărbăta își spunea: „Fii curajos Silas! Ai

învins Fulgerul!” Și totuși, în timp ce înainta, spiritele erau peste tot în jurul lui, inițial umbre de oameni ce mergeau prin mocirlă, care mai apoi căpătau formă în ochii mei”.

Ponei este, de asemenea, un roman de acțiune și aventură, atractiv pentru cititorii interesați de urmărirea bandei de falsificatori. Martin Bird, tatăl lui Silas, era colodiotipist – un maestru în tehnica fotografiei pe plăci de sticlă prin procedeul colodiotipiei. Șeriful Farmer explică într-o discuție: „Falsificatorii caută mereu metode noi de a-și face treaba. Indiferent cât s-ar strădui băncile să fie mai deștepte, falsificatorii sunt cu doi pași înaintea lor”. Se sugerează că banda de răufăcători voia să profite de priceperea lui Martin Bird în colodiotipie pentru a fabrica bancnote false, folosind procedee fotografice inovatoare pentru acea vreme.

Deși personajele vizibile sunt în majoritate masculine, romanul poartă discret în spate o prezență feminină profundă – aceea a mamei. Cartea poartă dedicația „Pentru mama”, iar în nota autoarei, R.J. Palacio mărturisește: „O mamă. Ea este personajul central de dincolo de pagini, cea care conectează, propulsează și protejează de departe, în limitele puterilor ei, care sunt necunoscute. [...] Lumea mea, ființa mea, viața mea, dragostea mea pentru cărți, tot ce sunt a fost ghidat, hrănit, inspirat și motivat de o singură persoană: mama mea. Această carte este pentru ea”.

Din perspectiva lui Silas, legătura cu mama, Elsa Morrow, persistă simbolic prin unica amintire pe care o poartă cu sine: vioara bavareză. Alegerea acestui obiect nu este întâmplătoare. De-a lungul călătoriei sale, Silas descoperă oameni care au cunoscut-o pe mama lui și ajunge în posesia unei scrisori secrete a tatălui său, însoțită de o hartă desenată pe verso. În ultimele clipe de viață, Pa îi mărturisise: „Ești un băiat bun, Silas. O să ai o viață frumoasă. O să te descurci bine în lume. Să-ți fiu tată a fost cel mai bun lucru care mi s-a întâmplat vreodată”.

Coincidența face ca Elsa, când a fugit de acasă din pricina opoziției părinților față de Martin Bird, să fi luat cu ea doar vioara. Același instrument îl conduce pe Silas, într-un mod misterios, în casa lui Jenny Chalfont, fosta elevă a Elsei. Recunoașterea legăturii vine într-un moment de revelație emoționantă: „Copil bun și drag! Ești fiul Elsei Morrow! Și din toate locurile unde puteai ajunge, iată că ești aici, cu noi! Fără îndoială că Elsa te-a condus încoace! Ca să am eu grijă de tine!” Emoțiile lui Silas sunt greu de cuprins: de la nedumerire la o fericire profundă și încă neînțeleasă: „Niciodată, de când apăruseră călăreții aceia în miez de noapte și întorseseră pe dos lumea așa cum o cunoșteam eu, nu m-am simțit mai aproape de casă”.

Întâlnirea cu bunica, o bătrână în jur de 80 de ani, reprezintă un alt moment special pentru Silas. Nu atât prin emoțiile trăite – pentru că până atunci el aproape că nu le cunoscuse –, ci prin faptul că, pentru prima dată, primește dagherotipul Elsei: „Am văzut acolo pentru prima oară – în altă parte decât în visele mele – cum arăta mama”. Imaginea mamei sale, concretă și tangibilă, îi oferă lui Silas o putere emoțională și îi întărește sentimentul de apartenență la o poveste de familie pe care, până atunci, o cunoscuse doar prin poveștile lui Pa.

Ponei este, în esență, o carte despre pierdere și regăsire, despre genii uitate și tăceri transmise prin generații, despre lumina care străbate chiar și cele mai întunecate păduri la fel ca sunetul unui „Mittenwald” (modelul de vioară al Elsei Morrow) sau, după cum precizează Palacio: „mitten im Wald”, care în germană înseamnă „în mijlocul pădurii”, un motiv evident.

Deși în nota sa autoarea mărturisese că s-a documentat din toate romanele lui Tom Tingle, în special din *Cum am devenit un spirit?*, nicăieri nu precizează explicit de unde provine numele Mittenwool. Însă, pe parcursul narațiunii, se conturează subtil

că acest nume are legătură directă cu vioara bavareză, despre care bătrâna îi vorbise lui Silas, luminându-i brusc amintirile: „Mi-am dat seama imediat despre ce melodie vorbea. Practic îl auzeam pe Mittenwool cântându-mi-o chiar în clipa aceea. Totul a devenit dintr-o dată foarte clar”. Această revelație adâncește conexiunea emoțională dintre trecut și prezent, dintre amintire și identitate. În discuția purtată cu Mittenwool, pe domeniul din jurul iazului în care acesta se înecase, aflat pe teritoriul casei părintești a Elsei, spiritul își amintește de ea: „Îmi amintesc însă cât de mult s-a luptat să mă salveze... Și cum a plâns deasupra mea, când n-a izbutit. [...] A cântat la vioară la înmormântarea mea. A fost foarte frumos. Am ținut-o minte”. Astfel, vioara devine mai mult decât un obiect-simbol: ea este firul nevăzut care leagă destine, care păstrează vie memoria celor plecați și care îl însoțește pe Silas în drumul său de maturizare.

Faptul că Silas este un băiat mult prea citit pentru vârsta sa de doisprezece ani nu este întâmplător. Educația și cultura au reprezentat adevărata comoară moștenită de la tatăl său. În finalul cărții, Silas reflectează lucid: „Nu mă considerasem vreodată sărac, dar mi-am dat seama că Pa și cu mine chiar fuseserăm săraci. Nu nevoiași, căci aveam ce mânca în fiecare zi, dar săraci după pretențiile multor oameni. De nu cumva am fi putut trăi cu cărți. Măsurat astfel, eram bogați. Când moș Havelock a împachetat conținutul căsuței noastre din Boneville, a umplut căruța numai cu cărți”. Prin această imagine, cartea propune o redefinire subtilă a ideii de „avere”: nu cea materială contează, ci zestrea de cunoaștere, de iubire și de memorie lăsată moștenire.

Lectura romanului *Ponei* ne lasă, dincolo de poveste, câteva lecții esențiale: curajul de a păși în necunoscut chiar și atunci când frica pare copleșitoare; speranța că, indiferent cât de pierdută pare o cale, există mereu lumini mici care să ne ghideze; forța moștenirii emoționale, transmisă prin iubire, prin amintire și prin legături invizibile între generații: „Oamenii trec zilnic pe stradă unii lângă alții și habar n-au dacă există vreo legătură între ei”.

Prin căutarea tatălui său, Silas nu își regăsește doar părintele, ci și propria maturitate, propria putere interioară și propria casă – în sensul cel mai profund al cuvântului. Astfel, *Ponei* devine o poveste universală despre devenire, despre loialitate și despre lumina care nu pierde niciodată, oricât de întunecat ar fi drumul.